

*Петро Кузенко
(Івано-Франківськ, Україна)*

ОЛЕКСА НОВАКІВСЬКИЙ – ОРГАНІЗАТОР МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В ГАЛИЧИНІ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Важливе значення в культурно-освітньому житті українців Галичини на початку ХХ століття мала діяльність мистецької школи О. Новаківського у Львові. Цей навчальний заклад функціонував упродовж десяти років (1923-1933 рр.) й виховав цілу плеяду талановитих українських митців. Організатором, натхненним педагогом і керівником мистецької школи став відомий художник Олекса Новаківський.

Уродженець Поділля, вихованець Краківської академії мистецтв О. Новаківський (1872-1935) на початку ХХ ст. був уже визнаним митцем. Його творчість органічно поєднала українське мистецтво з новітніми тогочасними концепціями європейського мистецтва, пов'язаними з естетикою модерну, символізму, імпресіонізму та експресіонізму. Творчість митця відзначається оригінальною культурою малярського вислову, розмахом образних інтерпретацій та глибиною філософського змісту.

Після переїзду в 1913 р. з Кракова на постійне проживання до Львова художник своєю творчістю сприяв активізації українського мистецького життя міста, спонукав багатьох митців до творчих експериментів. У 1923 р. за підтримки митрополита Андрея Шептицького О. Новаківський засновує у Львові мистецьку школу, в якій одержала змогу навчатись талановита українська молодь. Створення такого навчального закладу в тогочасних суспільно-політичних умовах стало нагально необхідним, оскільки важливою проблемою українців Галичини початку ХХ ст. була організація національного шкільництва в умовах відсутності власної державності.

Українська молодь для того, щоб здобути освіту зачасти змушена була навчатися в польськомовних державних і приватних школах. Особливо процес полонізації в галузі освіти посилювався в 20-х роках ХХ ст., коли уряд Польщі запровадив відкриту політику, спрямовану на асиміляцію українців. Влада розпочала масово закривати українські школи й перетворювати їх на польські або утраквістичні. Вища школа краю стає виключно польськомовною. У

Львівському університеті звільняють українських професорів, обмежують прийом української молоді [5, 32- 33].

Дискримінаційна політика польської адміністрації спричинила активну протидію української свідомої громадськості, яка об'єднавши свої зусилля в діяльності численних просвітницьких інституціях («Рідна школа», «Просвіта», «Луг», «Січ», «Пласт» та ін.) намагалася заповнити прогалину в освіті українців. У розвитку вищої освіти українців краю відіграло важливу роль заснування у Львові Українського таємного університету (УТУ) та Української політехнічної школи (т. зв. Таємна політехніка), навчальний процес яких був організований на зразок університетів Західної Європи.

Особливого значення набула також організація мистецької освіти української молоді. Поширені в Галичині в ремісничі та художньо-промислові школи розвивали передусім декоративно-прикладне мистецтво. Зокрема, такого типу державна школа функціонувала у Львові. Також у цьому місті діяла приватна Вільна академія під керівництвом архітектора А. Підгорецького. Ці навчальні заклади були польськомовними, а вступ на навчання українцям – суттєво ускладненим. Закономірно, що прогресивна українська інтелігенція спрямувала свої зусилля на створення української мистецької освіти образотворчого спрямування. Першим такого типу мистецьким закладом українців Галичини й стала школа Олекси Новаківського.

Школа, за задумом О. Новаківського, була тільки першим етапом у становленні національної художньої освіти українців Галичини, оскільки згодом мала би стати академією мистецтв подібно до Краківської. Як наголошував художник, щоб «наш нарід міг повеличатися чимсь перед світом, щоб виховати цілі кадри нових мистців, які на зразках нашої культури створили б щось зовсім оригінального» [2, 10].

У навчальному закладі під керівництвом О. Новаківського працював професійно підібраний професорсько-викладацький колектив, який своїм фаховим рівнем не поступався вищому навчальному закладу. Цьому посприяло, зокрема, приєднання школи на певний час до Української таємної політехніки як окремого мистецького факультету, деканом якого став О. Новаківський.

Відповідно до цих нововведень у функціонуванні освітньої інституції відбулися зміни в навчальному плані та у викладацькому складі. Розширився перелік навчальних дисциплін, а до навчального процесу були залучені викладачі політехніки. Викладачем малярства в школі був сам О. Новаківський, рисунку – графік і маляр О. Курилас; малярської перспективи і церковної архітектури – інженер-архітектор Є. Нагірний; історії українського мистецтва – мистецтвознавець, директор Національного музею у Львові І. Свенціцький; історії української архітектури, технології і малярської техніки – інженер-архітектор В. Пещанський; пластичної анатомії – медик С. Балеї; історії культури – учений-антрополог, протодекан філософського факультету УТУ І. Раковський, а історію всесвітнього мистецтва викладав митрополит Андрей Шептицький.

О. Новаківський намагався забезпечити високий академічний рівень навчального процесу. У розкладі занять щодня були включені як теоретичні, так і практичні заняття. Основою професійного навчання художник вважав рисунок, ґрунтовне опанування яким, на його думку, забезпечувало учням основу в опануванні навичками живопису.

Лекції з рисунка проводилася в школі щодня до обіду. Учні-початківці малювали гіпсову модель Венери Мілоської, а досвідченіші – живу людину. Вчитель аналізував роботи й власноруч вносив корективи. Кожному з учнів приділяв багато уваги. Промовистий опис занять у школі зберегла у спогадах художниця Йоанна Винник. Коли заходив у майстерню О. Новаківський, то: «вітався з усіма неначе б радів», а далі «даючи нам різного роду вказівки, говорив про загальні зариси, попереднє продумування пропорцій, загальної характеристики форм, і сильно настоював, що деталі на початку маловажні... Загальний настрій у школі був радісний. Ми любили нашого Метра і відчували його наче батьківське почування до нас...» [4, 206].

Важливе значення в педагогічній діяльності О. Новаківський приділяв вихованню своїх учнів. Спілкуючись з ними, педагог не тільки формував художнє бачення майбутніх митців, але й значною мірою впливав на їх світогляд, зокрема виховував їх у патріотичному дусі. Своїми поясненнями й

прикладми з власної творчості, яка часто була присвячена тематиці народного буття, намагався зацікавити учнів національною культурою. Джерела натхнення для творчості рекомендував молодим людям шукати в багатих пластах народного мистецтва. Пропагуючи національні мистецькі традиції О. Новаківський, водночас, заохочував майбутніх митців до вивчення класичних надбань світового мистецтва та кращих досягнень новітнього європейського малярства [1, 47].

Формуванню світогляду учнів сприяла також загальна інтелектуально-творча атмосфера школи. Багато з її учнів були всебічно обдарованими особистостями: грали на музичних інструментах та писали поетичні твори. На виховний процес закладу мали позитивний вплив також зустрічі з письменниками, художниками, музикантами, вченими та суспільно-політичними діячами. Тут бували, зокрема письменники В. Стефаник та Б. Лепкий, голова товариства «Просвіта» М. Галуцинський, член управи Національного музею С. Федак, голова Українського національно-демократичного об'єднання Д. Левицький, професори Краківської академії мистецтв В. Яроцький та Ф. Павч. Особливо цікавими та повчальними для студентів були різноманітні тематичні вечори та імпрези, на яких виступали учні та запрошені гості з промовами, музичними композиціями, поезією, епіграмами тощо.

Традицією закладу стали щорічні виїзди О. Новаківського разом з учнями для літніх студій до гуцульського села Космач. Мальовнича природа Карпат, неповторний етнографічний колорит народного побуту горян справляли велике враження на молодих людей і впливали на їх художню творчість.

Під час плерерів О. Новаківський давав учням цінні фахові поради. Передусім вимагав цілісного бачення природи, точності в сприйнятті кольорових відношень, правильного визначення тональності кольору, його напруги й насиченості. У пейзажних етюдах майстер не терпів одноманітного зеленого кольору. Таким чином, педагог навчав своїх вихованців малярським принципам імпресіоністичного плереризму й експресіонізму, які використовував у власній творчості [1, 65].

Чимало творчих робіт виконала в с. Космач одна з його учениць художниці О. Плешкан. На одній з картин «Вид на долину Космача з Клифи» (1920-ті рр.) зображена панорама, розміщеного в заглибині між горами села. Ledь помітні теплі відтінки дахів гуцульських хатин, вориння, копиць органічно вплітаються в домінуючу гаму синьо-зелених літніх гір. Барвисті й свіжі кольори роботи засвідчують зацікавлення художниці імпресіоністичними принципами в художньому осмисленні пейзажу.

Перебуваючи в Космачі О. Новаківський та учні школи, намагалися долучитися до культурного життя громади села. Художник для місцевої бібліотеки привозив книги й газети друковані українською мовою. Вихованці школи готували й виголошували в сільській читальні доповіді про Україну. Часто брали участь у різних святкових заходах, зокрема співали в церковному хорі.

Через недостатнє фінансування діяльність школи була припинена в 1933 р. За весь час функціонування цього мистецького освітнього закладу для української молоді в ньому здобули фахову підготовку понад 90 учнів з різних куточків України. Багато з них продовжили навчання в мистецьких закладах Західної Європи, зокрема Краківській та Берлінській академії мистецтв, Академії Жульєна в Парижі. Серед українських митців-вихованців школи О. Новаківського такі прославлені імена в образотворчому мистецтві як С. Гординський, Я. Лукавецький, М. Мороз, Г. Смольський та ін.

Таким чином, мистецька школа О. Новаківського у Львові відіграла важливу роль у становленні художньої освіти українців Галичини початку ХХ ст. і виступила важливим чинником розвитку новітнього національного образотворчого мистецтва. Як слушно зауважив відомий митець-вихованець школи С. Гординський: «це був не тільки перший в Галичині мистецький заклад з чітко українською орієнтацією, а й активний осередок духовно-мистецького життя, який і в наступні десятиліття мав широкий резонанс у діяннях української культури не тільки в Україні, але й у багатьох країнах західного світу» [3, 10]. Висока фахова підготовка та національно-патріотичне виховання українських митців у цьому закладі здійснювалося передусім

завдяки самовідданій праці, жертовності та глибокій любові до українського народу видатного художника-педагога Олекси Новаківського.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошин Л. Ольга Плешкан / л.Волошин. – Львів : Афіша, 2010. – 332 с.
2. Мандюкова Я. У гостях у нашого найбільшого мистця краски / Я.Мандюкова // Новий час. – 1931. – Ч. 112. – С. 10.
3. Музиченко Я. Учитель високого малювання / Я.Музиченко // Україна молода. – № 38. – 2012. – С. 10.
4. Овсійчук В. Олекса Новаківський / В.Овсійчук. – Львів, 1998. – 332 с.
5. Ступарик Б. М., Моцюк В.Д. Ідея національної школи та національного виховання в педагогічній думці Галичини (1772-1939 рр.) / Б.М.Ступарик, В.Д.Моцюк. – Коломия: Вік, 1995. – 173 с.